

A. PRÁVO A MEDICÍNSKÉ INOVACE

A.1. Úvodem

Rozvoj lékařské vědy a zavádění nových technologií ve zdravotnictví jsou procesem, který probíhá kontinuálně a již velmi dlouho. V posledních desetiletích má značnou dynamiku. To souvisí s globálním propojením a poměrně snadnou dostupností nových poznatků napříč světovou vědeckou komunitou. Ohromný nárůst role informačních technologií, elektronizace, robotizace a umělé inteligence otevírá nesmírné možnosti a zároveň přináší nová rizika. Někdy možná spíše staronová: pokud jde například o ochranu autonomie a soukromí pacientů či zachování minimálního standardu péče, jde o témata na jedné straně již tradiční, na druhou stranu je nutno je nově promyšlet právě s ohledem na překotný technologický rozvoj.

Právo je jedním ze systémů, které upravují chování jednotlivců v lidské společnosti, a vzhledem k její složitosti a mnohočetnosti vzájemných vazeb v ní, k roli soudobého státu i k silně pocítované potřebě ochrany základních svobod plní zcela nezastupitelnou roli. Pochopitelně se velmi významně dotýká zdravotnictví, resp. poskytování zdravotní péče. Skrze právní předpisy je soustava poskytovatelů zdravotních služeb organizována a je regulován samotný přístup k této činnosti. Právní předpisy stanoví úroveň kvality poskytovaných služeb, která má být vždy jako nezbytné minimum dodržena, čímž naplňuje nejen zdravotní politiku a snahu o podporu veřejného zdraví, ale samozřejmě též chrání pacienta coby svého druhu spotřebitele. Neoddělitelně spojena je s tím otázka odpovědnosti poskytovatele a jeho pracovníků za péči, která uvedeného standardu nedosahuje, i otázka možného snížení standardu zejména v mimořádných situacích typu náhlého nedostatku zdrojů, hromadné katastrofy, pandemie nové nemoci apod.

Právní regulace míří též na ochranu autonomie vůle pacienta, která se uskutečňuje mimo jiné prostřednictvím zcela zásadního institutu – informovaného souhlasu. Tím ovšem není realizace osobnostních práv pacienta vyčerpána, neboť právní předpisy kladou důraz i na zachovávání jeho důstojnosti a ochranu jeho soukromí, včetně stanovení řady konkrétních povinností. Za zvláštní zmínku v této souvislosti stojí povinnost mlčenlivosti, která se ostatně táhne dějinami jako tradiční atribut etického výkonu lékařství, zmíněný i v Hippokratově přísaze. Další významnou oblastí, kterou právo ovlivňuje, je vedení záznamů o péči, u nás v rámci profesionální vědecké medicíny nazývaných zdravotnickou dokumentací. Jejich primární rolí je samozřejmě napomáhat efektivnímu poskytování zdravotních služeb shromážděním relevantních informací o pacientovi a jejich zpřístupněním dalším poskytovatelům, kde je to třeba. Sekundárním, ovšem rovněž nikoli nepodstatným účelem je

možnost následného prověření a zhodnocení poskytnuté péče, ať již pro účely úhrady v rámci systému veřejného zdravotního pojištění, nebo i pro potřeby posouzení možné odpovědnosti.

Z řečeného logicky plyne, že právní regulace plní zpravidla roli určitého omezení či usměrnění nepřeborných možností, které při poskytování zdravotních služeb vznikají. Poskytovatelé musejí plnit různé právní povinnosti a některé cesty jsou jim zapovězeny či jsou vázány na splnění různých podmínek, povolení, souhlasů atd. V tomto smyslu tedy právní normy, ovšem podobně jako též normy etické či morální, případně jako omezení plynoucí z ekonomických a dalších limitů, představují určité bariéry zcela volného rozvoje medicíny. Z pochopitelných důvodů se těchto bariér nelze zcela vzdát, ale je potřeba se vždy tázat na jejich konkrétní smysl. Jinak řečeno, je nutno zkoumat, zda v konkrétním případě představují vhodné a užitečné omezení, nebo spíše neúčelnou, až škodlivou překážku medicínského a technologického pokroku.

Rozvoj nových možností si může žádat třeba i úpravu dosavadní regulace tak, aby vyhovovala novým podmínkám. V oblasti zájmu této knihy jde například o výrazný vliv elektronizace a komunikace na dálku na ochranu soukromí, včetně osobních údajů, vliv telemedicíny či umělé inteligence na vymezení a zachování kvalitativního standardu péče či hledání přijatelných cest pro zavádění a ověřování nových metod. Ve všech směrech je zapotřebí zkoumat, zda dosavadní právní regulace bude vyhovovat při svém vztazení na tyto nové postupy či možnosti. Pokud se zjistí, že nikoli, je zcela legitimní ptát se, jakým způsobem by měla být změněna, doplněna, zpřísněna či naopak zmírněna, nebo dokonce opuštěna. Na zřeteli je přitom nutno mít, že účelem práva jako normativního systému ve svobodné a demokratické společnosti je prosazovat spravedlivou a efektivní společenskou rovnováhu. Tedy takové uspořádání, v němž se inovacím nekladou do cesty zbytečné překážky, podporuje se, co přináší pokrok a užitek lidem, ale zároveň se chrání svoboda jednotlivce a zajišťují se mu přiměřené nástroje ochrany, pokud jsou jeho zájmy nebo mu způsobena újma takovým způsobem či v takovém rozsahu, který by bylo nespravedlivé po něm žádat, aby snášel.

Právní věda hraje v tomto zkoumání stěžejní roli. Byť je společenskovědním oborem, může při hledání cest pro zmírňování nevhodných bariér hrát roli netechnologického nástroje podporujícího medicínské inovace. Jak již bylo zmíněno výše, není v tom pochopitelně osamocena, neboť sféra zdravotnictví je významným polem pro působení etiky, která na tutéž problematiku hledí z odlišných, avšak ne nutně protichůdných pozic. Pro právo je ostatně charakteristické, že do sebe často vtahuje pravidla původně mimoprávní povahy, tudíž je zcela namístě, když právní věda zohledňuje též stanoviska etická a morální.

Pro efektivitu naznačeného zkoumání je zásadně důležité, aby právní nauka postupovala v úzké součinnosti s odborníky z oblasti medicíny. Jde o imperativ ryze praktický, neboť v abstraktní, od praktického lékařství odtržené podobě by nebyla s to dospět k životaschopným řešením. Je proto velmi vhodné se zabývat konkrétními příklady a zkoumat a ilustrovat na nich jak vznikající problémy, tak cesty k jejich řešení.

A.2. Projekt Právní nástroje podpory inovací v medicíně

Na základě úvah objasněných v úvodu se autoři této knihy spolu s dalšími členy a spolupracovníky řešitelského týmu podíleli na projektu podpořeném Technologickou agenturou České republiky, nazvaném Právní nástroje podpory inovací v medicíně. V jeho rámci se zaměřili právě na zkoumání, jak napomoci zavádění nových metod a technologií v medicíně způsobem sloužícím ku prospěchu lidí a vytvářejícím co nejmenší negativní dopady. Postupovali při tom v úzké součinnosti s lékařskými odborníky, přičemž zásadní přínos měla role Institutu klinické a experimentální medicíny coby aplikačního garanta projektu. Jeho expertní pracovníci přirozeně nebyli jediní, ovšem patří jim zásadní poděkování. Poskytovali inspiraci v konkrétních situacích, na které bylo možno reagovat z pohledu právní vědy a nabídnout doporučení či jiný prakticky zaměřený výstup.

Předkládaná kniha představuje doplnění a určité zobecnění poznatků, které díky tomu bylo možno v právní vědě načerpat a touto cestou je zpřístupnit odborné veřejnosti. V propojení obecnějších i detailnějších poznatků se ostatně projevuje, že právní nauka v sobě nese aspekty jak základního, tak aplikovaného výzkumu. Základní právní principy lze totiž formulovat obecně a abstraktně, nicméně mají-li mít užitečný dopad do života společnosti, musí se promítnout v řešení konkrétních problémů v aplikační praxi. Zároveň platí, že bez specifických kompetencí v právu není zdravotnická praxe schopna se se všemi obtížemi spojenými se zaváděním inovací uspokojivě vypořádat.

O jak mnohotvárnou oblast zkoumání šlo, lze ilustrovat na představení dílčích doporučení, odborných knih, článků i dalších plodů činnosti autorů a dalších členů a spolupracovníků řešitelského týmu uvedeného projektu. Ty se buď zabývaly určitým specifickým problémem, nebo se snažily nabídnout širší pohled, případně doplnit instrumentárium medicínskoprávní vědy v kontextu inovativní medicíny. Nelze zároveň pominout ani to, jak se v hledání nových metod a postupů, či nového využití již existujících, projevila pandemie covidu-19, neboť svým značným tlakem na nutně omezené personální, technické a materiální zdroje představovala zároveň významný impuls pro odbornou kreativitu lékařů, farmaceutů i nesčetných dalších zdravotnických pracovníků.

A.2.1. Příklady dílčích doporučení pro praxi

Příkladem konkrétní medicínské inovace, která vyžadovala právní reflexi, je inovativní metoda zkoumaná a implementovaná v Institutu klinické a experimentální medicíny, spočívající v odběru dělohy za účelem transplantace jiné ženě, což je zatím poměrně málo rozšířený a současně velmi aktuální směr léčby některých případů neplodnosti. Právním nástrojem napomáhajícím zavedení této inovace bylo v tomto

případě vypracování komplexního doporučení pro praxi daného poskytovatele zdravotních služeb. Zároveň bylo zjištěno, že si lze vystačit s existujícími prostředky a legislativní změna není nutná. Úspěšné zavedení nové metody bylo dovršeno jejím uznáním za standardní Ministerstvem zdravotnictví České republiky.¹

Pokrok medicíny a konkrétní limity, na něž může narážet a jimiž se právní věda zabývá, lze ilustrovat na unikátní pilotní studii tzv. molekulárních či genetických pittev, čímž je míněno zjišťování přítomnosti genetických variant ovlivňujících náhlou srdeční smrt u mladých lidí, uskutečněné rovněž v Institutu klinické a experimentální medicíny. V právní rovině vyvolává řadu poměrně složitých otázek ohledně osobních údajů zejména při zjišťování rodinných anamnéz (genetická kořenová analýza), postupu při úmrtí a provádění pitvy a v neposlední řadě též zapojení do financování systémem veřejného zdravotního pojištění. Hledání schůdné cesty zavedení studie do širší aplikační praxe představuje názorný příklad pomoci právní vědy při odstranění zbytečných regulačních bariér za současného respektu k základním hodnotám, které se taková regulace snaží prosazovat.

Případů podobného rázu, kdy může medicínská inovace narážet na zřetelné limity v oblasti ochrany osobních údajů, informovaného souhlasu či zachování standardu péče, je samozřejmě nepřehledné množství. V kontextu uvedeného projektu lze zmínit vytváření Diabetologického patientského národního technologického registru, jehož cílem je sledovat vývoj zdravotního stavu ve vztahu k individuálnímu léčebnému postupu indikovanému a ordinovanému pacientům s diagnózou *diabetes mellitus* 1. typu a současně vyhodnocovat jednotlivé vyšetřovací a léčebné metody, které byly u konkrétních pacientů s touto diagnózou realizovány napříč Českou republikou, v rámci tvorby agregovaných výstupů. Dále lze poukázat na výzkum efektivitu použití umělé inteligence při vytváření nutričně vyvážených jídelníčků pacientů či analýzu a nastavení spolupráce při sdílení údajů v rámci Evropského registru transplantací pankreatu a Langerhansových ostrůvků.

Problematikou jiného druhu bylo zkoumání možnosti nasazení léčivých přípravků mimo jejich specifikaci (tzv. *off-label* použití) v souvislosti s pandemií covidu-19, která poměrně významně zasáhla i Českou republiku. I zde šlo o určitou medicínskou inovaci, ovšem v tomto případě nespočívající v objevení zcela nové metody, nýbrž v možnostech nasadit již existující, schválená a do praxe zavedená (a tedy obecně relativně bezpečná) léčiva u pacientů trpících novou nemocí, jimž by potenciálně mohla rovněž prospět. Výsledek zkoumání byl s ohledem na možnou všeobecnou použitelnost zpřístupněn odborné veřejnosti.²

Jiným odrazem pandemie covidu-19, který měl úzkou souvislost s hledáním nových možností moderní medicíny, případně efektivnějším využíváním jejích existujících zdrojů, byla snaha reagovat na hrozbu akutního nedostatku zejména, ovšem

¹ K této problematice podrobněji viz níže v části C.1.1.

² ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T., ŠOLC, M. Doporučení pro tzv. *off-label* použití léčivých přípravků pro pacienty s COVID-19. *Anesteziologie a intenzivní medicína*, 2020, roč. 31, č. 3, s. 119–123. doi: 10.36290/aim.2020.023.

nikoli jen, na poli resuscitační a intenzivní medicíny. Reálně se uvažovalo např. o tom, jakým způsobem řešit omezený počet určitých lékařských přístrojů (třeba na podporu dýchání), pokud by je současně potřeboval příliš velký počet pacientů. Zkoumání, nakolik a jak lze v takové situaci některé pacienty upřednostnit, není otázkou konkrétní epidemie, byť ta na ni přirozeně strhla pozornost. V obecné rovině ovšem v jakémkoli oboru činnosti včetně zdravotnictví existuje konečné množství dostupných zdrojů a ty je tak nutno vždy určitým způsobem přidělovat. Velmi výrazně zde samozřejmě vystupují nejen právní, ale i etické a morální a ovšem též ekonomické a technické aspekty. Jde o problém společensky vnímaný velmi citlivě. Příkladem, jak právní nauka ve spolupráci s lékařskými odborníky může v tomto směru přispět k řešení, je předložit obecně použitelné, praktické doporučení, z jakých principů při rozhodování vycházet, byť si třeba neklade za cíl vyřešit veškeré související problémy.³

A.2.2. Legislativa a doporučené postupy v oblasti telemedicíny

Elektronizace a rozvoj informačních technologií se ve zdravotnictví úzce prolíná s rychlým nástupem telemedicíny či jiných podobných mechanismů poskytování zdravotní péče na dálku. Ta může mít více podob, například konzultace mezi lékařem a pacientem, kteří nejsou fyzicky na stejném místě, ale jsou propojeni třeba videohovorem, ale též kupříkladu monitorování dlouhodobě sledovaných pacientů zdravotnickými prostředky, které předávají shromažďované informace do zařízení poskytovatele zdravotních služeb. Její výhody i nevýhody jsou znatelné. Na jednu stranu může péči zefektivnit, ušetřit zbytečné cesty a zkrátit časový odstup mezi zjištěním určitého zdravotního problému a reakcí na něj, na druhou stranu může vzbuzovat otázky ohledně zachování kvality péče a rovněž z hlediska toho, aby se poskytovatelé zdravotních služeb neorientovali na telemedicínu coby úspornější způsob poskytování péče do té míry, že to učiní prakticky nedostupnými běžná „kontaktní“ zařízení.

Je nepochybně v obecném zájmu, aby mohli lidé v co největší míře těžit z přínosů telemedicíny, ale zároveň nedošlo k jejich ohrožení nekvalitními zdravotními službami. Po medicínské stránce se právní věda podílela v součinnosti s lékařskými odborníky z Fakultní nemocnice Olomouc na vypracování doporučených postupů pro distanční medicínu, adaptujících doporučení Světové zdravotnické organizace.⁴ Vzhledem k mnoha vazbám distanční péče do celého systému organizace

³ To bylo základem např. stanoviska výboru ČSARIM č. 13/2020 *Rozhodování u pacientů v intenzivní péči v situaci nedostatku vzácných zdrojů*, které bylo podpořeno vedle České společnosti anesteziologie, resuscitace a intenzivní medicíny a České společnosti intenzivní medicíny též Společností infekčního lékařství a Českou pneumologickou a fizeologickou společností ČLS JEP.

⁴ Dostupný například prostřednictvím Národního portálu klinických doporučených postupů na <<https://kdp.uzis.cz/index.php?pg=kdp&id=55>>.

zdravotnictví, k udělování oprávnění k poskytování zdravotních služeb, do ochrany dat, k úhradám z veřejného zdravotního pojištění atd. má ovšem problematika i mnoho dalších významných aspektů, než je čistě odborně lékařský náhled, přičemž se ukazuje nutným jít i cestou legislativní úpravy. Řešitelský tým uvedeného projektu tedy ve spolupráci s expertní skupinou pro telemedicínu, na níž se podílela mimo jiné řada odborníků z univerzitních nemocnic a dalších poskytovatelů zdravotních služeb, vypracoval návrh novelizace zákona o zdravotních službách. Legislativní iniciativy se následně chopila vláda a předložila návrh úpravy telemedicíny v rámci vládní novely zákona o zdravotních službách.⁵

A.2.3. Odborné knihy a články

Vedle konkrétních doporučení pro praxi či legislativních podnětů je pochopitelně podstatnou součástí právní reflexe problematiky zavádění medicínských inovací též doktrína, formovaná především přes knižní publikace a odborné články. Autoři této knihy spolu s dalšími členy a spolupracovníky řešitelského týmu uvedeného projektu se takto v posledních několika letech, kdy rozvoj medicínského a technologického pokroku probíhal značným tempem, pokusili přispět do právního diskursu publikacemi zaměřenými na rozličné otázky, které ovšem přímo či nepřímo vždy nějak ovlivňují oblast inovací ve zdravotnictví či se jí dotýkají.

Vzhledem k mezinárodnímu rozměru lékařské vědy, která překonává hranice jednotlivých právních řádů, potřebuje medicínskoprávní nauka i praxe vytvořit pojmoslovné přemostění mezi českou a anglickou (vzhledem ke zcela dominantní roli angličtiny v mezinárodní komunikaci a vědecké spolupráci) právní terminologii zdravotnického práva a inovativní medicíny. K tomu přispívá kniha *Czech Health Law*,⁶ zahrnující vedle slovníku pojmů především přehlednou prezentaci jednotlivých oblastí, témat a institutů zdravotnického práva, dále část věnovanou specifickým otázkám mj. výzkumu (včetně ověřování dosud nezavedených metod a hodnocení léčiv a zdravotnických prostředků) a konečně část věnovanou odpovědnosti poskytovatelů zdravotních služeb a zdravotnických pracovníků a rozboru relevantní judikatury především Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Jde o cestu, jak prakticky zpřístupnit uvažování, které je vlastní českému právnímu řádu, anglicky hovořícímu, převážně tedy zahraničnímu publiku, především zahraničním účastníkům výzkumné spolupráce.

Z jiného, ale rovněž velmi potřebného pohledu se problematiky dotýká nový komentář k zákonu o zdravotních službách,⁷ obsahující kritický rozbor a zhodnocení

⁵ Sněmovní tisk č. 512, jehož projednávání Parlamentem nebylo dosud zcela ukončeno, nicméně aktuálně se jeví pravděpodobným, že legislativní proces bude úspěšně dovršen.

⁶ HOLČAPEK, T., ŠUSTEK, P., ŠOLC, M. *Czech Health Law*. Praha: Wolters Kluwer, 2023. ISBN 978-80-7676-544-3.

⁷ ŠUSTEK, P., HOLČAPEK, T., ŠIROKÁ, L., ŠOLC, M. a kol. *Zákon o zdravotních službách. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2024. ISBN 978-80-7676-999-1.

právního předpisu, jenž je jedním ze základních pilířů právní regulace poskytování profesionálních zdravotních služeb veřejnými i soukromými poskytovateli. Výklad tohoto předpisu právní vědou je velmi významný a prakticky potřebný pro řádný postup poskytovatelů, podporu kvality péče a bezpečí a ochranu pacientů, a to i včetně otázek právní odpovědnosti za případná selhání. Všechny zmíněné oblasti se významně objevují v souvislosti se zaváděním nových medicínských postupů a prostředků.

Specificky na oblast aplikace nových lékařských metod se zaměřuje rovněž velmi aktuální publikace *Nové metody v medicíně a právo*,⁸ která analyzovala řadu relevantních problémů, včetně samotné životaschopnosti zákonem předvídaného mechanismu.⁹

Shora již zmíněné téma telemedicíny, k němuž se ostatně v této knize ještě vícekrát vrátíme, je úzce spjato mimo jiné s otázkou profesních standardů a rozsahu povinností poskytovatele zdravotních služeb. Jde o otázku s výrazným mezinárodním rozměrem, kterou lze zkoumat i na poměrně globální úrovni.¹⁰ Lze argumentovat, že respekt k individualitě a autonomii pacienta vyžaduje, abychom uznali jeho právo na poskytnutí zdravotní služby na dálku, ovšem za předpokladu, že je mu zároveň zajištěna skutečná volba mezi touto alternativou a tradičnějším, kontaktním způsobem poskytnutí péče, přičemž k této volbě musí disponovat i potřebnými informacemi.¹¹

Alespoň stručně je vhodné zmínit další otázky, které současná medicínskoprávní věda zkoumá a které doplňují a rozvíjejí mimo jiné i diskurs ohledně implementace medicínských a technologických inovací. Přehledově jde například o vyvažování zájmů rodičky a dítěte během porodu,¹² předem vyslovené přání pacienta v kontextu mezinárodněprávních závazků,¹³ vymezení různých kategorií přirozených

⁸ ŠOLC, M. *Nové metody v medicíně a právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7676-101-8. V kontextu Úmluvy o lidských právech a biomedicíně srov. též ŠOLC, M. *New Methods in Medicine: Czech Practice in Light of the Convention on Human Rights and Biomedicine. Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2023, sv. 14, s. 360–372. ISBN 978-80-87488-54-6. Dostupné též na <<https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-14-2023/360/>>.

⁹ Problematice ověřování nezavedených metod se podrobně věnuje část C této knihy.

¹⁰ Srov. HOLČAPEK, T., ŠOLC, M., ŠUSTEK, P. Telemedicine and the standard of care: a call for a new approach? *Frontiers in Public Health*, 2023, roč. 11, č. článku 1184971. Dostupné též na <<https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1184971>>; nebo ŠUSTEK, P. Telemedicine in the Czech Republic and the Convention on Human Rights and Biomedicine. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2023, sv. 14, s. 347–359. ISBN 978-80-87488-54-6. Dostupné též na <<https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-14-2023/347/>>.

¹¹ K podrobnější diskusi viz část B níže.

¹² ŠUSTEK, P. Balancing the Interests of Pregnant Woman and Child During the Childbirth. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2020, sv. 11, s. 379–388. ISBN 978-80-87488-38-6. Dostupné též na <<https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-11-2020/379/>>.

¹³ SALAČ, J. Previously Expressed Wishes in the Czech Republic – The Right Way to Fulfill the International Obligation? *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2020, sv. 11, s. 389–397. ISBN 978-80-87488-38-6. Dostupné též na <<https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-11-2020/389/>>.

i umělých částí těla a jejich možných právních režimů,¹⁴ nejlepší zájem dítěte v rámci lékařského výzkumu,¹⁵ úvahy o možné prioritizaci pacientů v podmínkách vzácnosti zdrojů při pandemii,¹⁶ soudní přezkum rozhodnutí exekutivních orgánů zavádějících různá opatření s cílem boje proti nemoci covid-19,¹⁷ základní otázky organizace systému zdravotnictví v podmínkách pandemie,¹⁸ zásahy do integrity u nezletilých pacientů v kontextu svobody svědomí a vyznání,¹⁹ nejlepší zájem dítěte v souvislosti se svědky Jehovovými,²⁰ právní konflikty potenciálně vznikající při ukončení kurativní péče u nezletilých pacientů,²¹ povinné očkování nezletilých pacientů²² či střet zájmů při lékařském výzkumu.²³

¹⁴ HOLČAPEK, T. Body Parts and Body Products: A Continuing Legal Debate. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2020, sv. 11, s. 398–407. ISBN 978-80-87488-38-6. Dostupné též na <<https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-11-2020/398/>>.

¹⁵ ŠOLC, M. The Best Interests of the Child in Medical Research. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2020, sv. 11, s. 408–425. ISBN 978-80-87488-38-6. Dostupné též na <<https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-11-2020/408/>>.

¹⁶ ŠUSTEK, P. Czech Expert Statements on Patient Prioritisation in the Covid-19 Pandemic in International Comparison. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2021, sv. 12, s. 345–359. ISBN 978-80-87488-42-3. Dostupné též na <<https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-12-2021/345/>>.

¹⁷ HOLČAPEK, T. Judicial Oversight in Times of a Pandemic. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2021, sv. 12, s. 360–370. ISBN 978-80-87488-42-3. Dostupné též na <<https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-12-2021/360/>>.

¹⁸ ŠOLC, M. The Pandemic and the Law: Challenges of Covid-19 to the Ethical and Legal Paradigm of Health Care. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2021, sv. 12, s. 371–380. ISBN 978-80-87488-42-3. Dostupné též na <<https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-12-2021/371/>>.

¹⁹ VAN BEERSEL KREJČÍKOVÁ, H. Interference with a Minor's Physical Integrity: Czech Cases in International Context. Minors' Right to Healthcare in the Perspective of Freedom of Thought, Conscience and Religion. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2022, sv. 13, s. 285–296. ISBN 978-80-87488-50-8. Dostupné též na <<https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-13-2022/285/>>.

²⁰ ŠUSTEK, P. Jehovah's Witnesses and the Best Interests of the Child. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2022, sv. 13, s. 297–306. ISBN 978-80-87488-50-8. Dostupné též na <<https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-13-2022/297/>>.

²¹ HOLČAPEK, T. Futile Medical Care: Children, Parents and Courts. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2022, sv. 13, s. 307–318. ISBN 978-80-87488-50-8. Dostupné též na <<https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-13-2022/307/>>.

²² ŠOLC, M. Compulsory Vaccination of Minors in the Czech Republic. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2022, sv. 13, s. 319–330. ISBN 978-80-87488-50-8. Dostupné též na <<https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-13-2022/319/>>.

²³ VAN BEERSEL KREJČÍKOVÁ, H. Conflict of Interest in Medical Research. *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2023, sv. 14, s. 373–392. ISBN 978-80-87488-54-6. Dostupné též na <<https://rozkotova.cld.bz/CYIL-vol-14-2023/373/>>.